

ביאורים

ישנה בעייתיות בצורת הגמול והענישה בעולמנו בעולם האנושי. בעולם הזה, אדם שעובד או עושה מעשה טוב לא בהכרח יקבל משכורת והערכה ביחס שווה להשקעתו או לחשיבות המעשה שלו, ובודאי שלא בהתאם למחשבותיו בעת המעשה, או לאופן הביצוע. לדוגמה, שני אנשים שהגיעו לאותה תוצאה אך אחד מהם פחות מוכשר ועמל קשה יותר מחברו יקבלו, בדרך כלל, אותו שכר ממעסיקם. דוגמה נוספת: פסיכולוג מקבל מאות שקלים על שיחה קצובה, ואילו רב לא מקבל שום שכר על שיחות ייעוץ ארוכות.

בדומה לכך, גם מערכת המשפט נתקלת באותו קושי. שני גנבים יכולים לקבל אותו עונש על פי הקבוע בחוק, בלי להתייחס לרמת הנזק שעשו לנגב. כמו כן השופט לא יכול "להיכנס לראשו" של העבריין ולהעניש אותו על פי כוונותיו להרשיע.

לא כן היא מידת מלך מלכי המלכים אשר בפניו גלויים כל המעשים, הרצונות, התכונות המולדות וכוונות המעשים. הקב"ה דן את האדם במידה כנגד מידה ומתאים שכר על פי מעשיו, מאמציו וכוונותיו של האדם, ולהבדיל, נפרע ממנו כך על מעשיו הרעים. לפני הקב"ה אינו דומה מתן צדקה בפנים חמוצות למתן צדקה בפנים מאירות וכוונות טהורות. הקב"ה מתחשב במעשיו המהודרים של החסיד ומחשבותיו הישרות להידיבק בה', ועל כן דן אותו בדיון מיוחד "לפנים משורת הדין" כדוגמת מעשיו.

הרחבות

• התורה מלאה טוב

תורה - תחלתה גמילות חסדים, וסופה גמילות חסדים. המהר"ל מבאר את פירוש המאמר: חסד הוא טוב מוחלט. התורה מתחילה בחסד וזה מורה על כך שגם התורה היא טוב גמור "שעיקר התורה הטוב, רק מצד האדם צריך דין ומשפט (בעקבות חטאיו)", והתורה מסיימת בחסד וזה מלמד על כך שהתורה טובה גם לנו - "כי אף אם נזכר בתורה מיתות ומלקות וכמה עונשים תכלית שלהם להעלות המציאות אל הטוב ולהסיר הרע". כל סוף מורה על מטרה, כל תכליתן של המצוות הוא להביא אותנו אל הטוב השלם [חידושי אגדות, סוטה יד].

רבי ירוחם ממיר הרחיב את הדיבור על מעלת החסד: "ומזה יצא לנו הערה גדולה כשנתבונן בכל דיני התורה נראה וניכר שהיסוד הוא 'עולם חסד יבנה' [תהלים פט, ג] ומיסוד החסד נובעים כל דיני התורה. האדם והתורה המה רק חסד, תחילת היצירה היא חסד, מפני שרצה הקב"ה להיטיב עם ברואיו ולא אחרת... כל דמות האדם ותבניתו וכל הנהגתו ודיניו נובעים מהשורש של חסד. כל דיני בין אדם לחברו המה מהיסוד של קיום העולם, כמו גזל, וכל קיום העולם בנוי על חסד, נשמת התורה היסוד היא חסד תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים" [דעת חכמה ומוסר ג, ט]. לאור דברים אלו ניתן להבין כי החסד איננו תכונה אנושית אלא הוטבע בעולם מכוח התורה, האידיאל הרוחני שביסוד המציאות.

והנה גמילות חסדים הוא עקר גדול לחסיד, כי חסידות עצמו נגזר מחסד°, ואמרו זכרונם לברכה (אבות א, ב), "על שלשה דברים העולם עומד", ואחד מהם - גמילות חסדים. וכן מנוהו זכרונם לברכה (פאה א, א) עם הדברים שאוכל פרותיהן בעולם הזה, והקרה קימת לו לעולם הבא, ואמרו עוד (סוטה יד ע"א), "דרש רבי שמלאי, תורה - תחלתה גמילות חסדים, וסופה גמילות חסדים". ואמרו עוד (כלה רבתי ט'), "דרש רבא, כל מי שיש בו שלש מדות הללו, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, רחמן וביטחן וגומל חסדים", ואמרו (סוכה מט ע"ב), "אמר רבי אלעזר, גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שנאמר (הושע י, יב) "זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד". ואמרו עוד (שם), "בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים מן הצדקה, שהצדקה במקומו, וגמילות חסדים בגופו. צדקה לעניים, גמילות חסדים לעניים ולעשירים. צדקה לחיים, גמילות חסדים בין לחיים בין למתים".

ואמרו עוד (שבת קנא ע"ב), "נתן לך רחמים ורחמך" (דברים יג, ח) - "כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים". וזה פשוט, כי הקדוש-ברוך-הוא מודד מדה כנגד מדה (סנהדרין ז ע"א), ומי שמרחם ועושה חסד עם הבריות גם הוא בדינו ירחמוהו וימחלו לו עוונותיו בחסד, שהרי מחילה זו דין הוא, פיון שהיא מדה כנגד מדתו, והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (ראש השנה יז ע"א), "למי נושא עון? למי שעובר על פשע", ומי שאינו רוצה להעביר על מדותיו, או אינו רוצה לגמול חסד, הנה הדין נותן שגם עמו לא יעשו אלא שורת הדין. ראה עתה מי הוא זה ואיזה הוא שיוכל לעמוד אם הקדוש-ברוך-הוא עושה עמו שורת הדין? ודוד המלך מתפלל ואומר (תהלים קמג, ב), "ואל תבוא במשפט את עבדך, כי לא יצדק לפניך כל חיי". אמנם העושה חסד יקבל חסד, וככל מה שירבה לעשות כן ירבה לקבל, ודוד היה מתהלל במדתו זאת הטובה, שאפלו לשונאיו היה משתדל להיטיב. זהו מה שאמר (שם לה, ג), "ואני בחלותם° לבושי שק, עניתי בצום נפשי" וכו', ואמר (שם ז, ח), "אם גמלתי שולמי רעי וגו'".

ובכלל הענין הזה, שלא לצער לשום בריה, אפלו בעלי חיים, ולרחם ולחוס עליהם. וכן הוא אומר (משלי יב, ט), "יודע צדיק נפש בהמתו". וכבר יש שסוברים (בבא מציעא לב ע"ב) "צער בעלי חיים דאורייתא" ועל כל פנים דרבנן.

כלל של דבר, הרחמנות וההטבה צריך שתהיה תקועה בלב החסיד לעולם, ותהיה מגמתו תמיד לעשות קרת רוח לבריות ולא לגרם להם שום צער וכו'.

נגזר מחסד - שורש המילה חסידות הוא ח.ס.ד. בחלותם - כשחלו רודפי דוד, התענה דוד לרפואתם. אם - האם.